

Nya böcker

A. Behtoui, F. Hertzberg och A. Neergaard (red) (2020) *Ungdomars fritidsaktiviteter: deltagande, möjligheter och konsekvenser*. Studentlitteratur.

I antologin *Ungdomars fritidsaktiviteter: deltagande, möjligheter och konsekvenser* undersöks och diskuteras vikten av fritidsaktiviteter för ungdomar i dag ur flera synvinklar. Dessa aktiviteter är en angelägen politisk fråga som rör utanförskap, sociala skillnader och framtidsmöjligheter för ungdomar. En rapport från MUCF (Lundmark & Nilsson, 2022) visade nyligen att den samhällliga kostnaden för en ung person som hamnar i kriminalitet kan uppgå till mångmiljonbelopp och att tidiga insatser i ungas fritid bör betraktas som en investering för samhället och en möjlighet att förbättra livskvaliteten för ungdomar under uppväxten. En ofta förespråkad metod för att motverka utanförskap och kriminalitet anses vara målinriktade fritidsaktiviteter för barn och ungdomar som riskerar att hamna i utanförskap. I belysning av den här samhällsfrågan är boken aktuell. Här berörs insatser, grupperns möjligheter och framtidsutsikter samt konsekvenser av utanförskap både för individer och samhället. Redaktörer är professorerna i sociologi, Alireza Behtoui och Anders Neergaard, samt docenten i pedagogik, Fredrik Hertzberg. De nio olika empiriska kapitlen är baserade på forskning från discipliner som pedagogik, sociologi, socialt arbete, etnicitet och migration samt socialantropologi.

Boken tar avstamp i ett samstämmigt forskningsläge om fritidsaktiviteter som viktiga och positiva i ungdomars liv. Redaktörerna menar att tidigare forskning om ungas deltagande i fritidsaktiviteter, huvudsakligen internationell forskning utanför Sverige, har visat på en rad positiva effekter på välmående och hälsa, ökat självförtroende och förbättrad självbild. Fritidsaktiviteter, och i synnerhet de strukturerade och organiserade aktiviteterna, har lyfts fram som en resurs med potential att främja lärande och prestationer i skolan. Den svenska kontexten har varit mindre utforskad liksom utformningen och konsekvenserna av olika grupperns deltagande i olika former av aktiviteter. Denna forskningslucka vill redaktörerna och författarna fylla. Utifrån olika metoder, både kvantitativa och kvalitativa, undersöker de ungdomars fritidsaktiviteter med hjälp av enkäter, intervjuer, deltagande observationer och teoretiska analyser.

Forskningen inom fältet är på framväxt, och redaktörerna lyfter att de frågor som framträder tydligast är vad som menas med fritidsaktiviteter och vilka samband

mellan dem och lärande som går att se; vilka som deltar i fritidsaktiviteter och varför det finns skillnader mellan grupper som deltar; vilka positiva och negativa effekter aktiviteterna kan ha; samt vilka samhällseffekter att delta i fritidsaktiviteter kan få, dess utjämnande och möjligtvis polariserande effekt. Författarna utgår från en definition av aktiviteterna som verksamheter som är frivilliga, valfria och vanligtvis pågår utanför den formella ram som skolan och klassrummet står för. Verksamheterna kan visserligen organiseras av skolan, skriver redaktörerna, men ingår inte i skolans uppdrag eller någon läroplan. Vanligast är att fritidsaktiviteter för unga planeras och genomförs av andra aktörer, exempelvis ideella organisationer eller privata aktörer.

En central utgångspunkt i boken är att det är viktigt att granska och analysera olika former av aktiviteter för unga utifrån dess form, det vill säga om de är strukturerade, semi-strukturerade (mindre strukturerade) eller ostrukturerade. Här har tidigare forskning visat att det huvudsakligen är de strukturerade aktiviteterna med regelbundna träffar, vuxna ledare och planerade och utvärderade verksamheter och sysselsättningar som visat sig ha positiva effekter. Mindre strukturerade eller helt ostrukturerade aktiviteter med mindre tydligt syfte, riktning och mer spontana och utan vuxnas ledarskap och styrning, har visat sig i vissa studier ha små eller inga positiva effekter. De kan till och med ha negativa effekter och leda till att de unga dras in i missbruk, kriminalitet eller dåligt sällskap.

Bidragen i antologin utforskar fritidsaktiviteter på skilda sätt men återkommande analytiska begrepp är lärande, socialt kapital och deltagande. Här finns flera intressanta texter om fritidsverksamheter som en arena för lärande och främjande av lärandeprocesser. Kapitlen ställer frågor som vad de unga egentligen lär sig genom aktiviteterna som erbjuds, om lärandets inkluderande förmåga och om lärandet för livet gynnas. Socialt kapital som begrepp, utifrån sociologerna James S. Coleman och Pierre Bourdieu, återfinns som analytiskt redskap i flera av bidragen. Här används det utifrån en förståelse av vikten av goda sociala relationer samt att normer, värderingar och sätt att se på världen delas inom en social gemenskap. Socialt kapital kan vara en viktig resurs för unga, det kan ackumuleras och möjliggöra eller utestänga från gemenskaper. Fritidsaktiviteter kan både bidra till nya gemenskaper, nätverk och social mobilitet. Men återkommande visas att det handlar om vilka aktiviteter som deltagandet sker i, hur de är strukturerade och vilka andra som deltar.

Bland de fritidsaktiviteter som beskrivs i bidragen finns fritidsgården i ett socioekonomiskt marginaliserat område. Isabella Strömberg undersöker vilka som deltar och är engagerade i verksamheten. I kapitlet visas att unga deltar på olika sätt och av olika anledningar. Här finns risken att både råka illa ut och dras in i kriminalitet, men också en möjlighet att bli engagerad i fritidsgårdens verksamhet och att kunna skapa nya positiva relationer. I ett annat bostadsområde med liknande förutsättningar undersöks hur resurssvaga elever, här definierade som elever med svag socioökono-

misk bakgrund och elever med utländsk bakgrund, får möjlighet att delta i ett demokratiprojekt. Abbas Emami diskuterar hur detta projekt visar på fritidsaktiviteternas inkluderande funktion och möjlighet att utöka det sociala kapitalet.

Frågor som styr flera av studierna är hur klasstillhörighet och socioekonomiska förutsättningar påverkar möjligheten att delta i fritidsaktiviteter och hur de resurser de unga har med sig hemifrån spelar roll för framgång och prestationer i skolan, men också i längden i det omgivande samhället. Betydelsen av social bakgrund går som en röd tråd genom antologin liksom kopplingen mellan fritidsaktiviteter och skolan. Fredrik Hertzberg analyserar bland annat skolans perspektiv på aktiviteterna och den konkurrens om ungdomarnas tid som präglar relationen och kan finnas mellan verksamheterna. Alireza Behtoui undersöker deltagandets påverkan på utbildningsresultatet. Han kan se ett positivt samband men konstaterar även att tillgången till aktiviteterna bland annat påverkas av den sociala bakgrunden. I andra kapitel visas också att fritidsaktiviteter kan ha positiv påverkan på välbefinnande och skolresultat. I de avslutande kapitlen utforskar författarna den samhällseliga dimensionen och deltagandets koppling till samhällselig förändring, jämlikhet och medborgarskap.

En fråga, som ställs tidigt i antologin och återkommer uttryckligen i de två sista kapitlen, är om fritidsaktiviteter kan utmana och förändra sociala mönster eller om de snarare cementerar och reproducerar ojämlikhet. Anders Neergaard vill utforska om den samhällseliga ojämlikheten kan minska genom att delta i föreningsliv och Aleksandra Ålund reflekterar över vilken potential som ostrukturerade fritidsaktiviteter kan ha för bildning och medborgargörande hos unga vuxna. Enligt Ålund finns det, trots att tidigare forskning främst lyft vikten och betydelsen av strukturerade fritidsaktiviteter, en betydande kraft i ostrukturerade aktiviteter för unga vuxna som är anordnade av det civila samhällets organisationer.

Ungdomars fritidsaktiviteter: deltagande, möjligheter och konsekvenser är väl-skriven och bred, med en god ämnesbredd, intressanta frågeställningar och olika metoder. Eftersom boken är utgiven på Studentlitteratur är innehållet lättillgängligt och riktar sig främst till studenter inom exempelvis pedagogik, socialt arbete och sociologi samt till yrkesverksamma inom ungdomsarbete. Kapitlen är sammanlänkade och inget av dem känns ovidkommande. Den teoretiska röda tråden, som är tvinnad av socialt kapital, deltagande och lärande, är genomgående och håller samman studierna på ett föredömligt sätt. Ett intersektionellt perspektiv är också genomgående, med särskilt fokus på frågor om betydelsen av etnicitet och socioekonomiska skillnader bland unga. Emellertid hade jag önskat en djupare behandling av betydelsen av kön för ungas deltagande, lärande och framtidsmöjligheter. Frågan berörs i några av bidragen men fördjupas aldrig riktigt, vilket lämnar en del frågetecken kvar hos mig som läsare. Förstärks eller utjämnas skillnader mellan flickor och pojkar i olika fritidsaktiviteter, på olika arenor och platser? Ett historiskt perspektiv på ungas fritidsakti-

viteter hade också kunnat bidra med ytterligare djup och förståelse för utformningen av samhälleliga insatser och strukturerade fritidsaktiviteter i dag. Det hade också kunnat bidra med en diskussion om långsiktiga effekter av att delta på samhällsnivå. Ett sammanfattande kapitel med utgångspunkt i förståelse och förändring hade varit önskvärt som avslutning i antologin för att besvara de frågor som väckts och lämnats kvar hos mig som läsare.

Anna-Karin Larsson

Fil.dr i historia och lektor i socialt arbete vid Örebro universitet.

Referenslista

Nilsson Lundmark, E. & Nilsson, I. (2022). *Utanförskap och unga. En socioekonomisk analys av värdet av främjande öppen fritidsverksamhet för unga*. Rapport. MUCF Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.